

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NASIONALE SENIOR SERTIFIKAAT

GRAAD 12

VISUELE KUNSTE V1

NOVEMBER 2010

MEMORANDUM

PUNTE: 100

Hierdie memorandum bestaan uit 23 bladsye.

INSTUKSIES EN INLIGTING

Lees die volgende instruksies aandagtig voordat nagesien word.

1. Hierdie vraestel bestaan uit TIEN vrae. Leerders moet enige VYF vrae vir 'n totaal van 100 punte beantwoord.
2. Dit is BAIE BELANGRIK dat voorsiening gemaak word vir die leerder in baie gevalle:
 - Leerders moet krediet ontvang vir die gee van hul eie menings en idees in antwoorde.
 - Krediet moet ook aan laterale denke gegee word.
 - Dit is ook belangrik dat argumente en stellings goed beredeneer en gemotiveer moet word deur verwysings na spesifieke faktore.
3. Vrae en onderafdelings van vrae moet duidelik en korrek genommer wees.
4. Inligting en kunswerke bespreek in een vraag, mag nie weer krediet kry as dit herhaal word in 'n ander vraag nie, maar kruisverwysings tussen kunswerke is toelaatbaar.
5. Leerder moet die naam van die kunstenaar en die titel van elke kunswerk noem, waar van toepassing.
6. Leerder mag beide twee- en drie-dimensionele kunswerke in enige vraag bespreek, waar van toepassing.
7. ***Onthou dat baie leerders hierdie voorbeelde sal bespreek, terwyl hulle dit nog nooit gesien het nie. Nasieners kan daarom die feitelike, akademiese inligting verwag nie. Hulle moet neem uit hul eie ervarings, kulture en interpretasies van die kunswerke, binne die konteks van die vraag. Daarom moet nasieners buigbaar wees en 'n oop gemoed hê in die merkproses.***

ALGEMENE INLIGTING VIR NASIENERS

- Hierdie nasienmemorandum moet dien as beide 'n riglyn vir nasieners en 'n onderrigmiddel. Daarom is die memorandum vir sekere vrae in groter diepte behandel sodat die materiaal as 'n onderrigmiddel gebruik kan word. Ander dele van die memorandum is slegs 'n voorgestelde gids.
- Nasieners word aangemoedig om leerders te beloon vir wat hulle weet, eerder as om hulle te straf vir wat hulle nie weet nie.
- Alhoewel die inligting vir die vrae puntsgewys gegee word, moet leerders in opstel-/paragraafformaat skryf en hul inligting op 'n holistiese wyse bespreek.
- Leerders moet alle vrae in VOLSINNE of PARAGRAWE beantwoord, volgens die vereistes van die vraag. Puntsgewyse antwoorde sal nie volpunte behaal nie.
- Nasieners moet verwys na die Visuele Kunste VAG-dokumentmatriks vir 'n gids om die vlakke van prestasie te bepaal.

Assessering van leerders se vermoë om voorbeelde van visuele kultuur te ontleed en daarop te reageer

PRESTASIE-KODE	LEERUITKOMS 4: VISUELE KULTUURSTUDIES	✓
7 Uitstekend 80 – 100%	Demonstreer uitstekende vermoë om kunswerke in verhouding met hul kulturele, sosiale, politiese en historiese kontekste te analiseer en daarop kommentaar te lewer. Toon uitstekende vermoë in die gebruik van gepaste visuele kunste-terminologie. Demonstreer uitstekend ontwikkelde skryf- en navorsingsvaardighede in die studie van kuns. Toon buitengewone insig en begrip en gebruik uiteenlopende benaderings.	
6 Verdiensielik 70 – 79%	Demonstreer 'n goed ontwikkelde vermoë om kunswerke in verhouding met hul kulturele, sosiale, politiese en historiese kontekste te analiseer en daarop kommentaar te lewer. Toon uitstekende vermoë in die gebruik van gepaste visuele kunste-terminologie. Demonstreer hoogs ontwikkelde skryf- en navorsingsvaardighede in die studie van kuns. Toon uitstekende insig en begrip.	
5 Substansieel 60 – 69%	Demonstreer substansiële vermoë om kunswerke in verhouding met hul kulturele, sosiale, politiese en historiese kontekste te analiseer en daarop kommentaar te lewer. Toon substansiële vermoë in die gebruik van gepaste visuele kunste-terminologie. Demonstreer goed ontwikkelde skryf- en navorsingsvaardighede in die studie van kuns. Toon 'n goeie vlak van insig en begrip.	
4 Gemiddeld 50 – 59%	Demonstreer gemiddelde vermoë om kunswerke in verhouding met hul kulturele, sosiale, politiese en historiese kontekste te analiseer en daarop kommentaar te lewer. Toon gemiddelde vermoë in die gebruik van gepaste visuele kunste-terminologie. Demonstreer bedrewe skryf- en navorsingsvaardighede in die studie van kuns. Toon 'n redelik goeie vlak van insig en begrip.	
3 Bevredigend 40 – 49%	Demonstreer bevredigende vermoë om kunswerke in verhouding met hul kulturele, sosiale, politiese en historiese kontekste te analiseer en daarop kommentaar te lewer. Toon bevredigende vermoë in die gebruik van gepaste visuele kunste-terminologie. Demonstreer bevredigende skryf- en navorsingsvaardighede in die studie van kuns. Toon 'n bevredigende vlak van insig en begrip.	
2 Elementêr 30 – 39%	Demonstreer slegs 'n basiese vermoë om kunswerke in verhouding met hul kulturele, sosiale, politiese en historiese kontekste te analiseer en daarop kommentaar te lewer. Toon min vermoë in die gebruik van gepaste visuele kunste-terminologie. Demonstreer basiese skryf- en navorsingsvaardighede in die studie van kuns. Toon 'n elementêre vlak van insig en begrip.	
1 Nie behaal nie 0 – 29%	Demonstreer min of geen vermoë nie om kunswerke in verhouding met hul kulturele, sosiale, politiese en historiese kontekste te analiseer en daarop kommentaar te lewer. Toon uiters beperkte vermoë in die gebruik van gepaste visuele kunste-terminologie. Demonstreer beperkte skryf- en navorsingsvaardighede in die studie van kuns. Toon min of geen begrip of insig nie.	

VRAAG 1: DIE OPKOMENDE STEM VAN SWART KUNS

- 1.1 Max Beckmann (Fig.1a) en Helen Sebidi (Fig.1b) het beide baie persoonlike uitdrukkings gebruik om ons van die Eerste Wêreldoorlog en die lewe in Suid-Afrikaanse townships te vertel. Leerders moet 'n kritiese analise skryf (ongeveer 1 bladsy) waarin hul hierdie twee kunswerke bespreek deur na die volgende te verwys:

- **Gebruik van formele elemente.**

(Fig. 1a) Baie van die liggaamsdele vorm sterk lyne wat die oog na verskillende dele van die skildery lei. Die baie diagonale lyne help om 'n gevoel van beweging en rusteloosheid in die werk te skep. Daar is sterk omlyning om die figure. Die vorms van die figure is verwring wat klem plaas op die idee van 'n wêreld buite beheer. Kleur lyk asof dit uitgewas is en is beperk tot vuil witte, bruine, gryse, ens. Die bietjies rooi help om 'n kontras te skep. Die ruimte is baie vlak en gefragmenteer (invloed vanaf Kubisme) om die idee van 'n verbrokkelende samelewing te versterk.

(Fig. 1b) Die gebruik van lyn is duidelik te sien in Sebidi se tegniek van teken en om sekere dele te omlyn. Die arms vorm duidelike rigtingslyne wat die oog na bo en onder lei. Vorms is vereenvoudig, verwring en gefragmenteer. Die kleur is ryk en helder met 'n vlak ruimte.

- **Komposisie.**

(Fig. 1a) Die kyker word met 'n baie vol komposisie gekonfronteer en die skildery het geen oop ruimtes. Die kunstenaar gebruik hoofsaaklik diagonale lyne wat die oog oor die skildery lei sonder 'n spesifieke fokuspunt.

(Fig. 1b) Die werk lyk soos 'n 'snap shot' uit 'n toneel wat verby die kante strek. Die komposisie is tot barstens vol. Die vrou met die ketting uit haar bors kan as die fokuspunt gesien word. Tegnies is sy baie ligter as die res uitgebeeld. Sy is die moeder.

- **Styl en tegniek.**

(Fig. 1a) Die skildery is 'n olieverf skilder in 'n figuratiewe styl. Figure en objekte is baie herkenbaar, alhoewel hulle nie naturalisties is nie. Die styl kan ook as ekspressionisties gesien word met die verwringing van die figure wat klem op die emosionele aspekte plaas.

(Fig. 1b) Daar is baie merke ("mark-making") in haar gebruik van pastelle. Sebidi se gebruik van collage in hierdie werke het die fragmenteerde figure tot gevolg. Dit is figuratief en ekspressionisties in die wyse waarop die figure verwring is.

- **Verskille en ooreenkomste tussen die kunswerke.**

(Fig. 1a) Europees / olievert skildery

(Fig. 1b) Suid-Afrikaans / pastelle en collage

Verskille: Utgewaste en helder kleure / hoekige en ronde vorms, ens.
Ooreenkomste: Komplekse komposisies. Min ruimte / plat / baie figure en hul interaksie / gevoel van chaos / verwringing / uitdrukking van emosies / sosiale boodskap, ens.

- **Interpretasie van die onderwerpe en die emosies wat dit oordra.**

(Fig. 1a) Beckman gee 'n persoonlike interpretasie aan die effek van die Eerste Wêreldoorlog op gewone mense. Dit wys 'n wêreld wat waansinnig geraak het en skep 'n gevoel van ongemak en afsku by die kyker. Daar is verskeie verwysings na geweld –die man aan die linkerkant is in proses om gehang te word en die vrou mag verkrag gewees met haar bene oopgesprei, geskeurde klere en vasgebinde hande. Dit wys die brutale aanval in 'n privaat ruimte deur semi-offisiële magte van buite. Die figuur aan die regterkant met die kep kom veral boos voor. Wat die werk so effektief maak om 'n gevoel van die nutteloosheid van oorlog oor te dra, is die insluiting van gewone mense en die boodskap raak 'n universele een om die effekte van geweld en onmenslike daade te wys.

(Fig. 1b) Sebidi gee 'n persoonlike interpretasie van die lewe in 'n Suid-Afrikaanse township. Oorweldigend is die gebrek aan ruimte en 'n gevoel van chaos. Die figure is saamgedruk – elkeen probeer sy/haar eie ruimte kry. Dit vertel ook hoe die tradisionele lewens styl in die townships vernietig word. Die ketting kan as 'n skakel met die verlede en sy tradisies gesien word. Die gesigte herlei na Afrika maskers.

(10)

- 1.2 Leerders moet die kunswerke van ten minste **TWEE** kunstenaars bespreek wat hul bestudeer het en wie se werk ons van hul persoonlike waarnemings en ervarings van gebeure, plekke en mense vertel.

Hul opstel moet die volgende insluit:

- Name van kunstenaars.
- Titels van kunswerke.
- Inspirasies en invloede op die werk.
- Formele kunselemente in die werk gebruik is.
- Temas en betekenis.

(10)
[20]

VRAAG 2: SOEKE NA 'N AFRIKA-IDENTITEIT IN SUID-AFRIKAANSE KUNST SEDERT 1950

2.1 Leerders moet bespreek hoe tradisionele Afrika beeldhouwerke (Fig. 2a) die Suid-Afrikaanse beeldhouers Sydney Kumalo en Eduardo Villa (Fig. 2b en 2c) beïnvloed het om hul eie style te skep. Hulle moet verwys na die onderwerpe, styl van uitdrukking en betekenis van hierdie werke. (Ongeveer ½ bladsy)

- **Fig 2a. Afrika-beeld – Fang Voorvader-figuur.**
 - Die Fang volk het voorvader kultus beoefen.
 - Hulle het merkwaardige houtbeelde geskep wat gebaseer is op die menslike figuur.
 - Hulle het met groot eenvoud gekerf, dikwels met bolvormige vorms.
 - Die nek is dikwels 'n massiewe silindriese vorm.
 - Arms het verskeie posisies, maar is hoofsaak uitgebeeld voor die liggaam waar dit 'n objek vashou, of rustende op die knieë van sittende figure.
 - Die naeltjie is dikwels vergroot in 'n silindriese vorm.
 - Bene is verkort.
 - Gewoonlik is daar 'n koepelvormige, wye voorkop en die wenkbroue vorm dikwels 'n boog met die neus.
 - Die oë is gewoonlik gemaak van metaalvorms by die hout gevoeg.
 - Met sy groot kop en lang liggaam, het die Fang kerwings die proporsies van 'n pasgebore baba wat die volk se aaneenlopendheid met die voorvaders beklemtoon en met die drie klasse in die samelewing: die wat nog nie gebore is nie, die lewendes en die gestorwenes.
- **Fig 2b. Sydney Kumalo, Biddende vrou, 1950.**
 - Kumalo is opgelei deur Skotnes en Villa.
 - Die beeld toon Kumalo se lewenslange belangstelling in die menslike vorm. Hy was 'n intense waarnemer van die lewe en sy kuns reflekteer 'n opregte en sensitiewe visie.
 - In sy werk sien ons die silindriese vorm van die menslike figuur met 'n soliditeit van massa; enige noemingswaardige beweging na buite is afwesig, sowel as stewige kort bene.
 - Daar is 'n doelbewuste verwringing van die torso; monumentaliteit en eenvoudigheid van vorm.
 - Sy figure het 'n spirituele waardigheid.
 - Sy vroue beelde het 'n soliditeit in hul vorm wat hul sterk met die aarde verbind.
 - **Biddende Vrou** 1950 is 'n kleiner figuur, met meer delikate verhoudings proporsies.
 - Kumalo was in staat om die invloed van tradisionele Afrika beeldhouwerk suksesvol te versmelt met die van Europese style – veral die van die Ekspressioniste.
 - Hy het dinamiese ritmes bygevoeg wat verskil van die statiese stambeelde om gesofistikeerde, doelbewuste verwronge en verlengde figure te skep.
 - Anadat hy aanvanklik in klei gewerk het voordat die beeld in brons gegiet is, het sy klei medium hom toegelaat om 'n vloeibaarheid en soepelheid te skep, en om interessante vlakke en vorms op die oppervlak uit te beeld. Wanneer dit gegiet is, word dit behandel met 'n donker patina.

- Hy het kontemporêre moderne inheemse Suid-Afrikaanse beeldhouwerk geskep deur 'n tipe abstrahering vanaf die representatiewe
- **Fig 2c. Villa, Vertikaal 1V 1968**
 - Die beeldhouwerk het gladde ingenieurs-afgewerkte oppervlaktes en sterk, regop silindriese vorms afgewissel met boks-agtige vorms.
 - Weens die antropomorfiëse sferiese elemente wat 'n afgeplatte kop, borste of boude suggereer, gee die werk se blink swart geskutmetaal dit 'n groter-as-die-lewe robotagtige gevoel.
 - Die beeldhouwerk het 'n ontsagwekkende skoonheid met sy sensuele gladde vorms.

(5)

2.2 Leerders moet die oorheersende kulturele invloed op hierdie beeld bespreek. Hulle moet goeie redes voorsien vir hulle keuse, deur die werk as 'n publieke beeldhouwerk te interpreteer en die kommentaar wat dit oor identiteitskwessies lewer. (Ongeveer ½ bladsy).

- **Fig 2d, Brett Murray, Africa, painted bronze, 2000.**
 - Suid-Afrikaanse kunstenaar Brett Murray, is veral bekend vir sy staal en gemengde media muur-beeldhouwerke.
 - Murray maak gebruik van maklik herkenbare media beelde, met die byvoeging van 'n bitter komiese ondermynende benadering.
 - Murray se werk spreek die stryd tussen kulture aan, die stryd tussen Afrosentrisme en Eurosentrisme, die ou en nuwe Suid-Afrika. ***"With my work I hope to critically entertain. Through satirical and tragic reflections on South Africa, I hope to shift people's perspectives and change people's minds, indulgent, arrogant and pretentious as this might sound,"*** sê hy.
 - Die 3m hoë brons beeld is geïnspireer deur 'n curio figuur van die Ivoorkus en die Amerikaanse strokies karakter, Bart Simpson.
 - Uit die gladde brons ledemate en kop groei gestileerde koppe van die anti-held Bart Simpson, helder geel ge-emaaljeer. Dit gee aanleiding tot verskeie opsies oor die betekenis van die beeld. Die dubbelsinnige boodskap is geskep om uit te lok en te stimuleer.
 - Die vorms van die kop en die liggaam word gekenmerk deur 'n verfynde adellikeid. Die volumes swell liggies, en die werk het ontwikkel uit 'n vinnig gekerfde curio-figuur in 'n manjifieke en kragtige figuur, blykbaar sonder om versteur te word deur die pittige Bart koppe wat orals verskyn. Soos 'n besoekende Britse Roger Palmer kunstenaar opgemerk het, ***"After all the hype, it's a formal sculpture in the classic tradition."***

(5)

2.3 Leerders moet ten minste TWEE kunswerke bespreek wat hul bestudeer het en wat ook tradisionele, inheemse of plaaslike kunsvorms insluit om 'n gevoel van identiteit oor te dra. (Ten minste 1 bladsy).

Hulle moet na die volgende in hul opstel verwys:

- Name van kunstenaars en titels van werke.
- Die inspirasie/invloede wat die styl/idees van die kunstenaar/s gevorm het in terme van die uitdrukking van 'n gevoel van identiteit.
- Formele kunselemente.
- Temas en boodskappe wat deur die kunswerke oorgedra word.

(10)
[20]

VRAAG 3: KUNS EN POLITIEK: WEERSTANDSKUNS ("RESISTANCE ART")

3.1 Leerders moet met verwysing na die visuele bronne in Fig. 3a en 3b voorsien, 'n opstel skryf waarin jy die volgende punte bespreek/debatteer: (Ten minste 1 bladsy).

- **Die betekenis van die ge-amputeerde hand in Fig. 3a**

In hierdie werk beeld hy sy houding teenoor die oorlog uit deur sy identiteitskrisis en gevoel van wanhoop te wys. Hy beeld homself met 'n ge-amputeerde hand uit wat betekenisvol sy regterhand – skilderhand – is. Hy hou die bebloede stompie van die hand op, asook die vreemde haak van die ander hand. Dit wys sy sielkundige lyding en sy stryd om as 'n kunstenaar onder hierdie omstandighede te werk. Die ge-amputeerde hand word 'n simbool van sy dooie kreatiwiteit en sielkundige toestand. Dit wys sy kwesbaarheid en gekwetse siel nadat hy die gruweldade van oorlog gesien het en dit is 'n vooruitloping van sy self-vernietiging uiteindelik.

- **Hoe Kirchner (Fig. 3a) die wanhoop van sy ervarings gedurende die oorlog uitgebeeld het. Verwys na die keuse van beeldgebruik, styl van uitdrukking en formele kunselemente.**

Kirchner word in sy uniform uitgebeeld. Hy het weggedraai van die naakfiguur in die agtergrond en kyk na ons. Hy maak egter nie oogkontak nie, want sy oë is leeg, hol en dood. Hy strek die bloederige stompie van sy regterhand vorentoe, terwyl hy sy balans probeer hou deur die agterkant van die stoel vas te klem.

Die skildery word gedomineer deur gloeiende rooi kleure – die aggressiewe impak daarvan word verhoog deur die kontras met die swart uniform. Die klem op emosie het gelei tot die vereenvoudigde en verwringde vorms. Dit is 'n ekspressionistiese skildery waar die figure onnatuurlik verwring word – maer en verleng. Die hoekigheid van die vorms druk ook emosie uit. Baie lynagtige kwashale; die kwashale is 'n getuigenis van die kunstenaar se emosies.

- **Hoe Golub (Fig. 3b) die storie van die ondervraging vertel. Verwys na die komposisie, houding en gesindheid van die figure, ens.**

Die komposisie is baie eenvoudig met vier figure (die ondervragers) wat agter die ondervraagde staan. Die ondervraagde is naak met sy kop wat bedek is en sit op 'n stoel. Die staande figure is almal dieselfde hoogte. Agter hulle is 'n tipe martelrak. Die agtergrond is plat rooi. Die ondervragers is ontspanne – hande in die sakke, rook 'n sigaret, ens. Hulle is vol selfvertroue bv. glimlaggend. Die slagoffer raak egter soos 'n stuk vleis – ons sien nie sy gesig nie. Die skildery is baie direk in die wyse waarop dit die storie vertel.

- **Hoekom dink jy het beide kunstenaars rooi so uitgebrei gebruik?**

Rooi is 'n warm kleur en kom na die voorgrond in 'n skildery. Dit het ook die simboliese betekenis van geweld, bloed en oorlog.

- **Hierdie beelde is nie gemaklik en mooi nie. Wat wil kunswerke soos hierdie bereik en watter gevoelens wil hierdie kunstenaars in die kyker uitlok?**

Kirchner gee uitdrukking aan sy innerlike wroeging. Die skildery handel oor self-uitdrukking van sy situasie sodat ander mense die effek van die oorlog op hom kan ervaar. Golub, aan die ander kant, skep nie 'n werk uit persoonlike ervaring nie, maar eerder uit 'n algemene perspektief. Die kyker voel afsku met die marteling wat die slagoffer moet deurgaen en die self-tevrede houdings van die ondervragers.

Een van die funksies van kuns is om die kyker bewus te maak van die ongeregtighede in die samelewing en om dit dalk te help verhoed in die toekoms. Figuur 3a is 'n deernisvolle uitdrukking oor die uitwerking wat oorlog op 'n individu kan hê en word dus 'n anti-oorlog stelling. In Figuur 3b sien die kyker 'n verslag van die mens se brutaliteit teenoor sy vyand – iets waaroor ons lees en op TV sien. Hopelik sal hierdie werk 'n mens bewus maak van onmenslike praktyke en marteling in konflik situasies. Dit kan dus sommige mense beïnvloed om aksies teen sulke praktyke te ondersteun en miskien help dit voorkom dat 'n individu gewelddadige aksies teen sy medemens uitvoer. (10)

3.2 Leerdere moet ten minste TWEE spesifieke kunswerke wat hul bestudeer het analiseer in 'n opstel oor hoe Suid-Afrikaanse kunstenaar/s gereageer het in hulle werk op politieke konflik en/of sosiale kwessies. (Ten minste 1 bladsy)

Daar moet bewys wees van formele analises van kunswerke.

(10)
[20]

VRAAG 4: KUNSVLYT ('CRAFT') EN TOEGEPASTE KUNS

- 4.1 Die kunsvlyt-kunstenaars en ontwerpers in die visuele bronne (Fig. 4a – 4b) herwin almal plastieksakke om hul kunswerke te skep. Leerders moet 'n paragraaf skryf oor hierdie tipe van werk deur die volgende te verduidelik: (Ten minste ½ bladsy).

- **Die gebruik en funksie van plastieksakke in die werke.**

Figuur 4a: Die plastieksakke is gebruik om 'n nie-funksionele beeldhou ornament te skep.

Figuur 4b: 'n Handsak is gemaak wat funksioneel is en op 'n daaglikse basis gebruik word.

- **Tegnieke gebruik.**

Figuur 4a: Die plastieksakke is ingeveer op 'n stut/staal raamwerk. Plastiek is nie styf geweef nie.

Figuur 4b: Die handsak is met 'n tradisionele handwerk tegniek – hekel, brei - geskep.

- **Redes hoekom jy dink hulle plastieksakke as material gekies het.**

Bekostigbaar en maklik verkrygbaar.

- **Die belangrikheid van herwinning en die opruiming van die omgewing.**

Die plastiek kan weer in 'n kreatiewe manier gebruik word en kan besoedeling voorkom.

(5)

- **Enige interessante voorbeelde wat jy van herwinde materiale gesien het.**

Omdat die plastieksakke maklik verkrygbaar en hanteerbaar is, kan bykans enige iemand item daarvan vervaardig en her-verkoop aan die gemeenskap vir 'n bekosbare bedrag.

- 4.2 Leerders moet in die vorm van 'n paragraaf (ten minste ½ bladsy) die werk van Mbongeni Buthelezi bespreek (Fig. 4c).

Hulle moet verwys na Buthelezi se gebruik van:

- **Onderwerp en kleur**

'n Jong meisie lees 'n boek by kerslig. Sy steek die kers met haar linkerhand aan. Die kunswerk maak gebruik van 'n donker swart agtergrond. Die meisie is baie lig in kleur. Blou nuanses is oorwegend gebruik met klein bietjies rooi en geel.

- **Komposisie**

Die meisie domineer die linkerkant van die kunswerk. Sy neem die middelgrond oor en die ruimte is vlak.

- **Tekstuur**

Die gesmelte plastiek skep baie teksture op die oppervlak, en dit moedig die kyker se oë aan om rondom die oppervlakte te beweeg en die kunswerk te bestudeer.

- **Die transformasie van plastieksakke in 'n herkenbare beeld**

Alledaagse plastieksakke wat vir inkopies gebruik word is gesmelt in plastiek om 'n nuwe kunswerk te skep. Dit neem aan die kwaliteit van 'n olieverf skildery.

- **Hoe jy reageer op die prent. Gee redes.**

Leerder kan enige mening gee solank dit gemotiveer is.

(5)

- 4.3 Leerders moet die werk van TWEE ander kunsvlyt/toegepaste kunstenaars wat hul bestudeer het bespreek. In hul antwoord moet hul duidelike verwys hul gebruik van materiale en tegnieke. (Ten minste 1 bladsy).

(10)
[20]

VRAAG 5: KUNS EN MAG

5.1 Leerders moet die visuele bronne voorsien in Fig. 5a – c bestudeer en 'n opstel skryf waarin hul die volgende bespreek: (Ten minste 1 bladsy).

- Die verhouding tussen die beeldhouwerk en die aanskouer.
- Die stemming/gevoel wat elke beeld oproep.
- Hoe elkeen die uitbeelding van aspekte van die figuur as held benader.
- Die gebruik van materiale, tegnieke, styl en grootte.
- Watter voorbeeld, dink jy, is die mees toepaslike vir 'n herdenkings-kunswerk en hoekom?
- **Fig 5a. Standbeelde op Nobel Square.**
 - Schreuders het in 'n styl gewerk wat baie tipies van haar persoonlike styl is, maar wat verskil van hoe amptelike publieke figure normaalweg in beeldhou uitgebeeld word.
 - Die figure deel 'n lae platform; rigied en groter as die lewe.
 - Hulle het starende oë, stewige liggame en beklemtoonde vergrote hande, voete en koppe.
 - Hulle is groter as lewensgrootte, maar omdat hulle op dieselfde vlak as die besoeker voorgestel word, kom hulle meer toeganklik voor.
 - Hulle het baie gewild geword met baie publieke interaksie.
 - Gewoonlik sal persoonlikhede van sulke status se beelde op 'n weelderyke voetstuk geplaas word om 'n duidelike afstand/skeiding tussen beeld en kyker te skep.
 - Hulle is in brons gegiet wat hulle sterk en permanent maak – wat 'n gevoel van tasbaarheid aanmoedig.
 - Schreuder se beeldhouwerke is beïnvloed deur Wes-Afrika figuur kerwings, asook die kerf tradisies van Spanje, Egipte en Middeleeuse kerkbeeldhouwerke.
- **Fig 5b. Paul Kruger, Anton van Wouw**
 - Anton van Wouw het 'n imposante publieke standbeeld van Paul Kruger gemaak wat op Kerkplein in Pretoria staan.
 - Die figuur van Paul Kruger is op 'n groot voetstuk en kyk af op die mense in Kerkplein.
 - Kruger word aangebied as 'groter as die lewe' persoonlikheid, formeel aangetrek wat sy volk van bo af gade slaan.
 - Hy word dus gesien as iemand wat nie op dieselfde vlak/status is as die gewone mens in die straat nie.
 - Dit is ook in brons gegiet wat die werk baie permanent en duursaam maak.

- **Fig 5c. Ledelle Moe, *Gedenkteken (Ineenstorting)***

- ***Gedenkteken (Ineenstorting)*** is 'n installasie van drie baie groot koppe wat relieke (oorblyfsels) van die geskiedenis kan wees. Hulle is slegs as 'koppe' wat direk op die grond lê, voorgestel, en wat interaksie uitnoui. Hulle raak deel van die kyker se eie ruimte soos jy geforseer word om om hulle te loop. Die skaal domineer die ruimte waarin hulle uitgestal word. Ten spyte van hul oorweldigende skaal blyk hulle kwesbaar te wees.
- Die groot koppe is van beton en staaltype gemaak.
- Moe werk tekstureel met beton, sy laat stukkies beton deur die staal en draad raamwerk steek, wat interessante areas van tekstuur skep wat die toeskouer toelaat om met die installasie, deur die gevoel van tas en sig, betrokke te wees.
- ***Gedenkteken (Ineenstorting)*** is oor herinneringe, permanensie en tydelikheid, sterkte en kwesbaarheid.
- Haar werk verwys na konflikte in die wêreld waar kulturele ikoniese simbole vernietig of geplunder word.
- Terselfertyd is sy betrokke met haar eie persoonlike verlede deur dat sy in konflik-gedrewe Suid-Afrika opgegroeï het.
- Moe beskryf haar werk as 'n voortdurende herinterpretasie van ervarings uit die verlede via herinneringe en verbeelding. (10)

5.2 Bespreek enige TWEE argitektoniese konstruksies/geboue, standbeelde en/of publieke kunswerke wat jy bestudeer het, wat mense, gebeurtenisse en/of idees herdenk, wat 'n blywende indruk op die wêreld gelaat het. (Ten minste 1 bladsy).

(10)
[20]

VRAAG 6: DIE ROL VAN DIE FORMELE EN INFORMELE KUNSSENTRUMS IN DIE OPLEIDING VAN KUNSTENAARS IN SUID-AFRIKA GEDURENDE APARTHEID/POST-APARTHEID

6.1 Leerders moet 'n opstel skryf waarin hul die kunswerke uitgebeeld in Fig. 6a en Fig. 6b **vergelyk** in terme van: (ten minste 1 bladsy)

- **Gebruik van lyn, ruimte, patroon, tegniek, ens.**

Figuur 6a: Twee sterk diagonale lyne (die stok-agtige voorwerp en die hakiesdraad) sny oor die werk en lei die oog na die drom met die menslike gesig. Weens die linoosnee tegniek waar 'n mens met 'n beitel in die lino sny, is daar 'n sterk gevoel van lyn in al die objekte – lyne definieer vorms en skep die rondheid van vorms. Daar is geen werklike gevoel van diepte in die werk nie – dit is 'n plat ruimte. Patroon speel 'n belangrike rol. Patroon word geskep met die lyne wat diep in die lino gesny is, maar ook die merkies en versierings op die verskillende objekte. Daar is 'n sterk Afrika gevoel in die patrone.

Figuur 6b: Soos in Figuur 6a, is daar 'n oorheersende diagonale lyn in hierdie werk gevorm deur die moederfiguur. Die ruimte is dieper as in Fig. 6a en lyk asof dit ver ingaan. Patroon is hoofsaaklik in die tierveld gedrukte romp van die vrou. Die mielies in die agtergrond vorm ook 'n patroon.

Figuur 6a: gekleurde linoosnee. Elke kleur is op sy eie gedruk.

Figuur 6b: 'n Skildery waar sorgvuldig en lewensgetrou weergegee is. Kleure is vermeng om gladde oppervlaktes te skep.

- **Fokuspunte en komposisie.**

Figuur 6a: Die drom/gesig in die middel is die hoof fokuspunt in hierdie werk. Die stok en hakiesdraad help om die oog na die drom/gesig te lei. Daar is 'n dinamiese interaksie tussen die vorms in hierdie werk - hoekige vorms teenoor ronde vorms, ens.

Figuur 6b: Die fokuspunt is die deel waar die twee gesigte (moeder en kind) bymekaar kom. Die ma se hande en arms lei die oog na die spesifieke area. Die pik 'raam' ook die moederfiguur. Die ma en kind is in die voorgrond met 'n landskap agter (mielie-velde, mynskagte en berge).

- **Styl (naturalisme, ens.)**

Figuur 6a: Figuratief, gestileerd.

Daar is 'n mate van verwringing veral in die drom/gesig (ekspressionisme).

Figuur 6b: Naturalistes – dit lyk lewensgetrou

- **Verskille in gelaatstrekke.**

Figuur 6a: Die gesig op die drom herinner aan 'n Afrika masker. Met oë wat afkyk en oop mond lyk dit kwaad en treurig. Die gelaatstrekke is baie hoekige en blokagtig wat herinner aan Afrika maskers, Duitse Ekspressionisme en Kubisme.

Figuur 6b: Die moeder kyk af na die kind en haar uitdrukking is gevul met liefde en besorgheid vir die kind.

- **Spesifieke elemente/objekte in die werke en hul simbolisme en/of moontlike betekenis.**

Figuur 6a: Die title van die werk is ***Kunstenaars in Isolasië*** en dit was in 1988 gedurende Apartheid tye geskep. Die drom/gesig kan dan verwys na die kunstenaar wat treurig en kwaad is omdat hy/sy in isolasie/ballingskap is. Die drom is ook 'n musiekinstrument en die werk kan voorstel dat die kunstenaar deur die politieke sisteem 'gespeel' word. Daar is ander verwysings na Afrika soos die Afrika beeldjie links en die skild bo. Die hakiesdraad is 'n simbool van skeiding – die kunstenaar wat geen sê het nie.

Figuur 6b: Die figure lyk soos 'n Afrika interpretasie van die Madonna en Kind tema. Dit gee aan die werk ook 'n amperes godsdienstige gevoel. Ander objekte en moontlike interpretasie sluit in:

- Pik – objek van hande-arbeid, werk op die landerye.
- Helm op baba – beskerming, mynwerkers, verering van hande-arbeid.
- Mielies – stapel voedsel, plattelandse areas, om die grond te bewerk.
- Mynskagte – industrialisasie, baie plattelandse mense het na die stede gegaan om in die myne te werk wat familie strukture vernietig het.

LET WEL: Die vraag vra vir 'n **vergelyking**. As leerders geen poging aangewend het om ooreenkomste en/of verskille tussen die kunswerke uit te wys nie, kan hulle nie volpunte verwerf nie. (10)

- 6.2 Leerders moet die belangrike rol bespreek wat enige EEN Suid-Afrikaanse kunssentrum in die opleiding van swart kunstenaars gespeel het. Hulle moet na spesifieke kunswerke deur ten minste EEN kunstenaar verwys wat die sentrum bygewoon het. Hulle moet ook die tipe werk geskep by die kunssentrum bespreek deur te verwys na onderwerpe, mediums en tegnieke gebruik.
(Ten minste 1 bladsy).

(10)
[20]

VRAAG 7: MULTIMEDIA – ALTERNATIEWE KONTEMPORÊRE EN POPULÊRE KUNSVORMS IN SUID-AFRIKA

- 7.1 Leerders moet bespreek hoe die kunstenaars in die visuele bronne Fig. 7a – d, kuns geskep het deur populêre kunsvorms as inspirasie te gebruik. (Ten minste 1 bladsy).

Hul moet die volgende in hul antwoord oorweeg:

- **Invloede vanaf populêre kunsvorms soos strokiesprente, graffiti en tydskrifte.**

Figure 7a en 7c maak gebruik van strokiesprent beelde (“comic”) wat snaaks of amusant word omdat dit vreemd of ongewoon is.

Figure 7b en 7d is deur graffiti en collage beïnvloed.

- **Onderwerpe**

Figure 7a: Verdrinkende meisie verswelg deur branders.

Figure 7b: Twee figure, een uitgebeeld in die water (Doop) en die ander simbolies van die priester.

Figure 7c:

- 'n Jong meisie wat haar tong vir die kyker uitsteek.
- Daar is 'n televisie bo regs.
- Kerk onder regs.
- Agtergrond: baba, skoolskoel, springbokkop en koppie en piering.

Figure 7d:

- 'n Super-realistiese skildery gebaseer op 'n collage van verskillende dele van 'n menslike portret wat gekombineer is met haasore wat 'n nuwe hibriede kreatuur geskep het.

- **Styl.**

Figure 7a en 7c: Maak gebruik van 'n plat skilderstyl. Geen kwashale is sigbaar nie en geen modellering van kleur nie.

Figuur 7b: 'n Meer ekspressiewe skilderstyl, geen plat kleur, kwashale is duidelik sigbaar. Emosionele benadering.

Figuur 7b: Gebruik Super-realistiese skildertegniek om die collage so na as moontlik te kopieër.

- **Kommentaar wat die kunstenaars op kontemporêre samelewing lewer**

Hulle gebruik populêre beelde wat ons laat lag in tye van wanhoop en misdaad. Hulle vertel ons stories deur hulle kunswerke. By tye spot hulle kunswerke deur op aksies kommentaar te lewer oor dit wat belaglik blyk te wees.

- **Hul mening oor 'n onderskeid tussen sogenaamde 'ernstige' kuns en populêre kuns.**

Nasieners mag punte vir leerders se opinie en staving daarvan gee. 'Ernstig' word dikwels geassosieer met iets wat as belangrik beskou word en met diep denke geassosieer word. Populêre kuns is kuns wat deur 'n groot aantal mense geniet word, dit is gewild en val in die smaak van die gewone mens. Popkuns was die eerste beweging wat uitgebreide gebruik van populêre beeldgebruik afkomstig uit advertensies, films, ens. gemaak het.

(10)

- 7.2 As uitbreiding van wat normaalweg as kuns beskou word, het baie kontemporêre kunstenaars gebruik gemaak van alternatiewe mediums en maniere gekies om hulself in hul kunswerke uit te druk.

Leerders moet 'n opstel skryf waarin hulle ten minste TWEE kunswerke wat hul bestudeer het, krities analiseer in die lig van bostaande stelling. (ten minste 1 bladsy)

In hul antwoord moet hul die volgende insluit:

- Name van kunstenaars en titels van kunswerke.
- Beskrywing en analyses van kunswerke.
- Gebruik van medium en tegnieke.
- Betekenis en interpretasie.
- Maniere waarop die kunswerke die tradisionele kunsbeskouing verbreed het.

(10)

[20]

VRAAG 8: KUNS EN DIE GEESTELIKE (SPIRITUELE) GEBIED – KWESSIES RAKENDE GELOOFSTELSELS EN DIE GEWYDE IN KUNS

8.1 Al die visuele bronne (Fig. 8a – 8c) deel die title van *Engel*.

Leerders moet hierdie werke vergelyk (ooreenkomste en verskille) deur na die volgende te verwys: (Ten minste 1 bladsy)

Die vraag vra vir 'n **vergelyking**. As leerders geen poging aangewend het om ooreenkomste en/of verskille tussen die kunswerke uit te wys nie, kan hulle nie volpunte verwerf nie.

- **Gebruik van formele kunselemente.**

Figuur 8a: Die beelde is hoofsaaklik onder en aan die regterkant geplaas. Die kandelabra balanseer hierdie a-simmetriese komposisie. Daar is 'n definitiewe gevoel vir tekstuur in die skilderagtige verfaanwending teenoor die gesimuleerde teksture van die fotografiese beelde. Die vroulike figuur aan die regterkant vorm 'n sterk vertikale vorm. Die kleure is oorwegend in bloue met rooie en goud wat 'n kontras vorm.

Figuur 8b: Die sterk vertikale strong vorm van die stoel en figuur word teengewerk deur die diagonaal geplaasde vlerke. Die figuur in die beeldhouwerk is uiters lewensgetrou, veral ook met die insluiting van regte hare en vere vir die vlerke. Die skaal van die engel in verhouding met die stoel speel 'n belangrike rol. Die engel lyk te klein vir die stoel.

Figuur 8c: Die fokuspunt in die skildery is die kruis met die engel wat 'n krans vashou. Dit blyk 'n grafsteen in 'n verlate landskap te wees. Die kruis vorm 'n sterk vertikale en diagonale lyne. Die super-realistiese tegniek speel 'n belangrike rol – teksture en vorms was direk van die oorspronklike foto geskilder.

- **Media**

Figuur 8a: Verf en ander media op 'n fotografiese druk.

Figuur 8b: Silikon rubber, hout en vere.

Figuur 8c: Olie op doek.

- **Styl en tegniek**

Figuur 8a: 'n Kombinasie van die realistiese fotografiese beelde en 'n baie skilderagtige agtergrond. Byvoorbeeld die fotografiese figuur onder regs is in 'n engel verander deur 'n paar skets-agtige vlerke. Ook die gebruik van vereenvoudige hartvorms. Die Christus figuur blyk 'n collage beeld te wees.

Figuur 8b: 'n Super-realistiese beeld van 'n figuur. Regte hare en vere vorm deel van die werk. Almal sal die tegnieke vaardighede bewonder.

Figuur 8c: 'n Super-realistiese olieverskildery. Die skildery is gebaseer op 'n foto wat presies op die doek 'gekopieër' is. Weereens, sal almal die tegniese vaardigheid bewonder.

- **Moontlike interpretasies van hierdie engele.**

Figuur 8a: Daar kan meer as een engel in hierdie werk wees – die figuur wat sy kop agteroor gooi en die dame onder regs. Die oorspronklike foto was township toneel binne 'n 'shack' van 'n vrou wat op 'n bed sit. Met die byvoeging die objekte en verf, verander haar moontlike betekenis. Sy kan nou as 'n godsdienstige/spirituele figuur soos Moeder Maria gesien word of as 'n gewone vrou wat deur haar lyding en waardigheid 'n engel/godsdienstige figuur word daar is 'n vorm van 'n stralekrans om haar kop. Hierdie interpretasie sluit aan by die insluiting van die Christus figuur en die kandelabra met die kruis en brandende kers.

Figuur 8b: Dit is 'n baie menslike engel. Dit is slegs die vlerke wat hom in 'n engel verander. Hy is besig om bles te word en blyk gefrustreer of verveeld te wees. Hy kan ook as 'n beskermengel gesien word.

Figuur 8c: Die engel lyk asof dit met die een handwaai, terwyl die ander 'n blomkrans vashou. As dit deel van 'n graf is, kan dit simbolies wees vir beskerming van die gestorwenes en 'n verwelkoming van die gestorwenes tot die hemelse wêreld.

- **Moontlike geestelike interpretasies.**

Figuur 8a: Die spiritualiteit/geestelikheid van die gewone mens word beklemtoon. In hierdie geval 'n township vrou.

Figuur 8b: Die engel rus met sy gesig in sy hande – dit kan wanhoop of frustrasie met wat hy sien simboliseer. Dit kan ook gesien word dat hy afkyk op die lewe en nie hou van wat hy sien nie, maar dat hy niks kan doen om dit verander nie.

Figuur 8c: Die skildery verwys na die dood en die beskerming van die dooies deur die engel. Die engel is 'n boodskapper van God. Dit kan as 'n skakel tussen die aardse en hemelse wêreld. Die kontras met die verlate, droë landskap is belangrik. Dit lyk asof die toneel vanaf die platteland in Suid-Afrika waar die engel ook sy rol speel. (10)

- 8.2 Leerders moet in 'n opstel ten minste TWEE spesifieke kunswerke wat hul bestudeer het bespreek en wat kwessies oor godsdiens en/of geestelikheid kommunikeer. (Ten minste 1 bladsy).

(10)
[20]

VRAAG 9: GESLAGSKWESSIES

9.1 Leerders moet die visuele bronne wat in Fig. 9a – b voorsien is bestudeer, en 'n opstel (ongeveer 1 bladsy) skryf waarin hul die volgende bespreek:

- **Die gebruik van die vroulike liggaam in elke werk.**

Figuur 9a: Daar is 'n nuwe persepsie van die vroulike liggaam. Haar werk raak 'n hibriede mengsel van aantreklikheid en afstootlikheid. Die dominante materiaal in die werk is koeivelle. Sy ondersoek en ontdek ander fasette van vroulikheid. Sy hou van die rowwe vel vir sy reuk en dat die tekstuur total germodelleer kan word.

Figuur 9b: 'n *Performance* stuk deur die kunstenaar.

- **Hoe die gebruik van koeivel herlei tot swart Suid-Afrikaanse vroue. (Fig. 9a).**
 - Die kunstenaars het koeivel en die vroulike liggaam verbind. Haar werk handel oor die tradisionele gebruik van 'ilobola' [bruidskat] in Suid-Afrika, dikwels gekritiseer deur feministe vir die verkleining van vroue tot besittings. Leerders mag verwys na die swart en wit kleur van die koeivel wat die nuwe Suid-Afrika kan verteenwoordig.
 - Koeivel word verbind met rykdom en mag in Afrika.
 - Die harigheid van haar figure laat die kyker ongemaklik voel.
 - Die werk moedig ons aan om die politiek en estitika van vroulikheid en skoonheid te kritiseer en suggereer maniere waarmee swart vroue hul liggame herinterpreteer en op sigbaarheid aanspraak maak.
- **Of jy die gebruik van die materiaal aantreklik of afstootlik vind? Gee redes.**

Die vroulike/hibriede vorm lok 'n reaksie van die kyker uit, aangesien sy nie in 'n stereotipiese manier uitgebeeld is nie. Sy het geen hande of 'n kop nie. Hande laat ons mekaar aanraak en ons kop kontroleer ons emosies. Die tekstuur van die koeivel is tasbaar. Die gevoel en reuk van die koeivel kan kykers met afsku vul. Die vroulike vorm word gesien as 'n slagoffer, beseer en mishandel.

- **Of die kleredrag in Fig. 9b spreek van die ervarings van baie swart Suid-Afrikaanse vroue?**

Die swart vrou dra 'n rok, voorskot en doek simbolies van die pre-apartheid era. Gedurende hierdie tyd is swart vroue nie as individue gesien nie, maar slegs as huishulpe/bediendes. Sy word uitgebeeld waar sy 'n *Superman* trui brei, simbolies van waar sy 'n superheld word en haar eie seksualiteit ondersoek.

Sy verheerlik die begrip dat sy binnekort bo die algemene gaan uitstyg. Haar oë is toe en dit mag verwys na 'n plek en 'n identiteit in die samelewing waarvan sy nog onbewus is.

- **Hoe die skaal die kyker raak (beide is lewensgroot).**

Op 'n pittige en direkte manier skep hierdie stuk 'n 'groter-as-die-lewe' indruk, en reflekteer op die gierigheid van mag. Die swart vrou herinner ons aan plastiek winkelpoppe in die vertoonvensters van klerewinkels. Hierdie figure het geen identiteit nie en is leweloos en sonder gevoel.

(8)

- 9.2 Leerders moet 'n opstel van ten minste 1½ bladsye skryf waarin hul die werk/e bespreek van enige kunstenaar/s wat hul bestrudeer het, wat die konsep van geslag (manlik of vroulik) in hulle werk ondersoek.

(12)
[20]

VRAAG 10: KONTEMPORÊRE ARGITEKTUUR IN SUID-AFRIKA

- 10.1 Leerders moet die visuele bronne in Fig. 10a en b voorsien, bespreek en 'n opstel (ongeveer 1 bladsy) skryf waarin hul 'n visuele vergelyking tussen die twee geboue rakende hul vorm, ontwerp en uniekheid tref.

Fig 10a. The Guggenheim Museum. Frank Lloyd Wright.

- Die Guggenheim Museum in New York is 'n baie eiesoortige gebou wat uitstaan bo ander geboue in die straat.
- Dit is effens teruggeplaas van die straat en lyk soos wit lint wat gekrul is in 'n silindriese stapel. ('n onderste-bo roomyshoring)
- Dit was nodig aangesien Frank Lloyd Wright 'n lang ononderbrekende muurspasie sonder hoeke wou gehad het – vir uitstal van nie-representatiewe kunswerke.
- Die kromlynige vorm van die gebou saam met die strak wit van die eksterieur is in skelle kontras met die meer tipiese boksagtige geboue wat dit omring.
- Skilderye word vertoon langs die mure van die spiraal van die keëlvormige gebou.
- 'n Loopgang ("ramp") draai vanaf die grond (rotunda area) geleidelik na bo – wat die kyker op 'n ononderbreekte besigting van kuns neem.
- Alhoewel die rotunda vrylik deur 'n groot daklig verlig word, is die nisse in swaar skadu en moet die kuns hoofsaaklik deur kunsmatige lig verlig word.

Fig 10b The Stata-sentrum. Frank Gehry.

- Die Stata-sentrum is 'n interessante gebou wat lyk asof dit nie voltooi is nie.
 - Dit lyk ook asof dit ineen gaan stort. Suile tilt in vreemde hoeke. Mure steier, swaai, en bots in lukrake kurwes en hoeke.
 - Materiale verander net waar jy kyk: baksteen, spieël-oppervlak staal, geborselde aluminium, helder gekleurde verf, riffelmetaal. Alles lyk geïmproviseerd, asof op die laaste saamgegooi is.
 - Die ongemaklike/lomp hoeke is nie in harmonie met die omringende geboue.
 - Dit het 'n wanorde geskep en die argitek is deur sekere kritici aangeval as dat hy nie sensitief teenoor die inwoners van die area is nie.
 - Ander het Gehry geprys vir 'die opbreek van die eentonigheid van 'n straat van beton geboue en die skep van 'n gebou soos geen ander nie.
- (8)

- 10.2 Leerders moet 'n opstel van ongeveer 1½ bladsye skryf, waarin hul ten minste TWEE ander baanbreker voorbeelde wat hul bestudeer het bespreek.

In hul opstel moet hul die volgende insluit:

- Name van argitekte en geboue
- Redes hoekom jy dit as innoverend beskou
- Analise van die gebou in terme van:
 - Funksie
 - Gebruik van materiale
 - Boumetodes
 - Plek waar dit gebou is

(12)
[20]

TOTAAL: 100